

דף לו

'כיון דמדאורייתא חזיא ליה אמאי אין להן קנס' — משמע לכאורה שכל דבר שאינו ראוי מדרבנן ולא מהתורה, נידון הוא מדין תורה כ'ראוי', הלכך אשה זו האסורה מדרבנן ואינו ראוי לקיימה בפועל (ע' ריעב"ץ), דינה כ'ראויה לקיימה' ויש לה קנס. ואולם יש סוברים שלפי רבי שמעון בן מנסיא שמצריך 'אשה הראויה לקיימה', אף האסורה מדרבנן אינה בכלל 'ראויה לקיימה', אם משום שמדין תורה אנו מצווים לשמוע לדברי החכמים (כדברי הרמב"ם), נמצא שמהתורה אינה ראויה לו, אם משום שכל דבר שאינו ראוי בפועל, אף אם רק מדרבנן, בכלל 'אינו ראוי' מהתורה. לא אמרו בגמרא אלא לשמעון התימני, מפני שהיא בת הויה. (ע' משנה למלך ריש הלכות נערה — במה שנחלק על מהר"א ששון). ויש מחלקים בין דינים שהצריכה התורה ראויות בפועל למעשה מסוים, כגון כאן, שצריך בפועל לשאתה להיות לו לאשה, ובין דינים שרק החפצא צריך להיות בר-הכי, [כגון לענין כיסוי הדם, שהדבר הנשחט צריך שיהא ראוי לאכילה, אבל אין צריך שיעשה בו מעשה אכילה בפועל], ובאלו יש לומר שאם מדין תורה הוא ראוי הגם שמדרבנן אינו ראוי — הרי זה 'ראוי' בעצם. (עפ"י שערי ישר א, כב, ע"ע במובא לעיל לד.).

'האי תנא סבר לה כרבי מאיר בחדא ופליג עליה בחדא... והא מאי רומיא, הא רבי מאיר הא רבנן... — ואם תאמר, כיון שלקטנה יש קנס, מה צריך לומר שאיילונית בקטנותה יש לה קנס. [ואם מדובר באיילונית בת י"ב שנה ויותר, הלא לדברי רב (ביבמות פ) נעשית גדולה למפרע, ובאמת אין לה קנס, ולשמואל עדיין קטנה היא עד שתביא סימני גדלות]? — יש לומר שבאה הברייתא להשמיענו שלא נאמר הואיל וכתוב בפרשה 'נערה', אעפ"י שגם קטנה התרבתה לחיוב, מ"מ זו שלא תבוא לידי נערות לעולם, אינה בכלל הפרשה.

ולא נפלאת היא סברא זו, שכן צריך לומר בדעת הרמב"ם, שאף על פי שפסק (נערה א, ח) כחכמים שקטנה יש לה קנס, פסק (שם ט) שאיילונית אין לה קנס. וטעמו (כמו שכתב הכסף-משנה), הואיל ואין לה נערות כלל, לכך ממועטת היא מ'נערה'. (עפ"י שו"ת בית זבול ח"א ט, יב. עע"ש).

מרש"י (לה: ד"ה מכאן) נראה שנקט כשמואל, שאינה נעשית גדולה עד היותה בת כ'. ופירש בשער-המלך (אישות ב, ג) שהוצרך לפרש כן ממה שהקשו סתירת הברייתות באיילונית ולא תירצו כאן באיילונית פחות מבת י"ב שיש לה קנס לחכמים כאן בגדולה מבת י"ב שאין לה קנס לרב — אלא משמע שסתמא דגמרא נקטה כאן כשמואל שאינה נעשית בוגרת אלא מכאן ואילך ולא למפרע).

וליישב פסק הרמב"ם עם סוגית הגמרא, שמשמע לכאורה שדין זה תלוי במחלוקת רבי מאיר וחכמים — יש מי שכתב שהוא מפרש 'סבר לה כרבי מאיר בחדא' — באיילונית, שאין לה קנס, ופליג עליה בחדא' — בקטנה. (עפ"י שו"ת מהר"ק קלה, ע"ש באריכות. וע' בחדושי חת"ס).

'... אין, כיון דאמר רבן גמליאל מהימנא כגון זו פתח פיך לאלם הוא' — בגדר דין 'טענינן' ובמחלוקת רש"י ותוס' אם יש בכח טענתנו להוציא ממון [ואם זו בגדר טענת ברי] — ע' בקובץ שעורים ח"ב ג ה; בית ישי קב. וע"ע בפסקי הרא"ש רפ"ב ובשו"ת הרא"ש צט, ובשו"ת אבני נזר חו"מ ו; שבט הלוי ח"ט רפ, טו. עוד בתירוץ הגמרא — ע' באריכות בראשונים ובמשנה למלך (אישות יא) ארבעה פירושים; שב שמעתתא ב, יב; אבני נזר אה"ע רצט ואילך.

(ע"ב) 'בשלמא התם שכיחי פרוצין אלא הכא אם הוא הוחזק כל ישראל מי הוחזקו...' — יש מבארים על פי סברת התוס' בכמה מקומות (ב"מ קטז ד"ה והא; ב"ב נב ד"ה דברים; שבועות מו ד"ה וספרא) שזה שאין אנו מחזיקים אנשים כגנבים או רשעים, היינו דוקא כשדנים על אדם מסוים בפרטות,

אבל כשדנים באופן כללי אין מקום לחזקה זו, שהרי כמה גנבים יש בעולם. והיא היא הסברא שאמרו בסוגיתנו: בשלמא התם שכיחי פרוצים בעולם, ובודאי מצאה עם מי לזנות, אבל כאן הלא אנו צריכים לדון על שטר זה שהעדים חתומים עליו, האם חתמו בשקר אם לאו, וכיון שאנו דנים על אנשים פרטיים, אף על פי שהוא עצמו הוחזק בכך שחזר אחר זיוף, כל ישראל מי הוחזקו — ודאי אין להחזיק אנשים מסויימים [אלו שחתמו עליהם לפנינו] שחתמו בשקר. ומתריץ, אכן אין אנו חושדים אותם כלל, אלא חושדים רק בבעל השטר שהוא בעצמו זיף. (עפ"י חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב כו,ו; אילת השחר).

'אמר רבי יוחנן: רבי יהודה ורבי דוסא אמרו דבר אחד...' — כסגנון הזה מצאנוהו לרבי יוחנן בכמה מקומות: שבת צד. פסחים פב: יבמות נא: ב"ק סט. ב"מ מז: סנהדרין ד. זבחים יא. (וע"ש ב'אור הישר'); מנחות נז: חולין נח: עה. קכד: בכורות כב. וכן דרכו של רבי יוחנן בהרבה מקומות לבאר מחלוקת תנאים בדרך 'שניהן' (ושלשתן) מקרא אחד דרשו... — ע' במצוין בראש השנה ת: (חוברת קלה) ובב"ב עה (חוברת לג).

'שבויה שנשבת הרי היא בקדושתה אפילו בת עשר שנים' — שהוא זמן גדלות מסוים לענין ביאה, כשנכנסה הקטנה לשנתה העשירית (ע' קדושין פא: 'הגדילו זה ישן בכסותו... — תינוקת בת תשע שנים ויום אחד'). וגם דרך חז"ל לנקוט מספר עשר על הפלגה, והוא הדין ליותר. וכך גם לשון המקרא, לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי... והיינו עד עולם. (רש"ש. עוד בענין 'דור עשירי' — ע' במובא ביבמות עה).

*

'על הגיורת ועל השבויה ועל השפחה שנפרו ושנתגיירו ושנתחררו...' — פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים, והיה לו לומר 'שנפדית ושנתגיירה ושנתחררה', שהרי כל אחת מהם צריכה תקנה לעצמה ואינן שייכות זו לזו — אלא תלה התנא את הקלקלה בגופן בלבד, בלשון יחיד. והכריז את תקנתם לגוף ולנפש יחד, 'שנפרו...' — הגוף והנפש. וכמו שנאמר אשר פדית ממצרים גוי ואלהיו — הגוף והנשמה. (עפ"י עשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו, 'אם כל חי' ח)

דף לז

(ע"ב) 'ואהבת לרעך כמוך — ברור לו מיתה יפה' — זו לשון הרמ"ה ('יד רמה' סנהדרין נב: הביאו בשיטה מקובצת, ע"ש): 'וכל היכא דכתיב 'רעך' משמע ישראל, ואפילו רשע שנתחייב מיתה אתה חייב לחזור אחר זכותו לברור לו מיתה יפה. ויש לפרש 'ואהבת לרעך' לשון רעים שבך שנתחייבו מיתה — ברור להם מיתה יפה.'

(יש לברר דבריו, הלא אמרו (פסחים קיג: ועוד) שמותר ואף מצוה לשנוא רשע, הרי שאינו בכלל 'ואהבת לרעך'? וצריך לומר שאף שמצוה לשנאותו מצד הרע שבו, מצוה לאהבו גם כן, ואף הוא בכלל 'ואהבת לרעך כמוך', וכפי שכתב בעל התניא, זו לשונו (פרק 'לב'): 'גם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעוונותיהם, שמצוה לשנאותם, מצוה לאהבם גם כן, ושתייהן הן אמת, שנאה מצד הרע שבהם, ואהבה מצד בחינת הטוב הגנוז שבהם, שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם'. וכן כתב בספר 'תומר דבורה' (לרמ"ק. סוף פרק ב): 'ירגיל עצמו להכניס אהבת בני אדם בלבו. ואפילו הרשעים'. וכן כתבו עוד כמה גדולים בספריהם (ע' 'פנים יפות' לבעל ההפלאה — קדושים; חכם הרזים, עמ' נח — מר"פ מקוריץ; רסיסי לילה (מח, עמ' 102). וע"ע: מצות הלבבות (לר"מ ליכטשטיין) ב,יח). [ואפשר שגם הסמ"ק שכתב (יז) שהעובר עבירה אינו בכלל 'ואהבת', אינו